

Rekstrarráðgjöf í landbúnaði og rekstrarverkefni búgreina

– Samstarf bænda og RML

Í þessari grein er ætlunin að gera stuttlega grein fyrir hvernig unnið er að almennri rekstrarráðgjöf í landbúnaði fyrir bændur af hálfu RML og einnig hvernig rekstrarupplýsingar úr einstökum búgreinum nýtast, bæði einstökum bændum í starfi, og eins fyrir viðkomandi búgrein í heild til að sjá betur hver þróunin er á hverjum tíma.

Runólfur Sigursveinsson.

Fyrir síðustu aldamót fór af stað vinna við sérhæfða rekstrarráðgjöf í landbúnaði á vegum einstakra búnaðarsambanda. Með þátttöku í þessum verkefnum fengu þátttakendur niðurstöður settar þannig fram að þeir gátu séð hvernig þeir stóðu sig í einstökum rekstrarþáttum á hverjum tíma í samanburði við aðra.

Í kjölfar bankahrunsins 2008 urðu slík rekstrargögn ekki síður mikilvæg til að sjá betur hvernig einstök bú stóðu rekstrarlega m.t.t. fjárskuldbindinga. Í framhaldinu var unnið að samræmdri framsetningu rekstrarlegra gagna undir forystu Bændasamtaka Íslands í samvinnu við starfsmenn einstakra búnaðarsambanda.

Stofnun RML og samræmd rekstrarráðgjöf

Í ársbyrjun 2013 hóf RML starfsemi og þar með varð til undir einum hatti alhliða ráðgjafarfyrirtæki í eigu bænda í gegnum BÍ. Eitt af þremur meginviðum RML var Rekstrar- og nýsköpunarsvið. Á því sviði var áfram unnið að samræmingu vinnubragða m.t.t. rekstrargreininga og áætlanagerðar. Í dag eru vinnubrögð stöðluð varðandi þessa þætti og á hvaða kennitölur í rekstri er miðað við. Hins vegar eru einstakar áætlanir eins mismunandi og þær eru margar.

Mismunandi form einstakra rekstrar- og fjárfestingaáætlana fyrir bændur

- Einfalt stöðumat og mat á skuldaþoli núverandi rekstrar.
- Möguleg endurskipulagning á núverandi skuldastöðu.
- Framkvæmdaáætlanir, t.d. fjósbyggingar og aðrar stærri fjárfestingar. Samhliða eru oft umsóknir um fjárfestinga-stuðning.
- Beiðni getur einnig komið frá fólki sem vill skoða sín mál m.t.t. að kaupa jörð sem er í rekstri – og/eða vegna ætliðaskipta, mögulega vegna nýlunarstuðnings.
- Eins m.t.t. aukningar á framleiðslu og mögulega fjölbreyttari rekstur, (ferðapjónusta og fleira).

Einstök rekstrarverkefni eftir búgreinum

Frá stofnun RML og til dagsins í dag hefur verið unnið að þróun aðferðafræði, bæði m.t.t. framsetningar á gögnum og eins að byggja upp heildstæða bústjórnarráðgjöf fyrir einstakar búgreinar með samtengingu rekstrarlegra gagna og afurðaskýrsluhalds í hverri búgrein fyrir sig. Þessi verkefni byggja á samræmdu verklagi samkvæmt neðangreindum atriðum.

- Verkefni byggja á bókhaldsgögnum, ársreikningum og í einstaka tilvikum framtalsgögnum.
- Einnig framleiðslutölum; bæði magntölum varðandi mjólk og kjöt svo og gæðaflokkun mjólkur og kjöts.
- Upplýsingar úr gagnagrunnum, www.huppa.is, www.fjarvis.is, www.jord.is auk upplýsinga frá Mælaborði landbúnaðarins og www.afurd.is
- Hvert bú fær síðan niðurstöður í formi skýrslu og ábendinga um stöðu búsinns/ rekstrarins í samanburði við heildarmeðaltal og eins þróun í eigin rekstri (síðustu þrjú ár).

Sauðfé

Í sauðfjárræktinni má segja að unnið hafi verið skipulega að söfnun rekstrarlegra upplýsinga allt frá árinu 2014 á vegum RML. Alls voru það 56 sauðfjárbú sem skiluðu gögnum vegna rekstrar 2014 en fjöldinn var kominn upp í 100 bú árið 2019. Alls voru tæp 190 sauðfjárbú sem skiluðu rekstrarlegum gögnum til uppgjors árið 2022 með rekstartölur fyrir árin 2019 til 2021. Svipaður fjöldi sauðfjárbúa mun skila gögnum vegna rekstrar 2022. Vægi þátttökubúanna í innlögðu magni kindakjöts í afurðastöðvar árið 2021 var um 28% af heild.

Kúabúin

Árið 2020 hófst sambærilegt verkefni fyrir kúabændur. Alls skiluðu það ár 90 kúabú gögnum vegna árána 2017 til 2019, ári síðar var fjöldinn kominn upp 123 bú og á liðnu ári voru 154 kúabændur þátttakendur í þessu rekstrarverkefni og líkur eru á að um 170 kúabú verði þátttakendur í ár. Alls var hlutdeild þátttökubúanna árið 2021 í innvegnum magni mjólkur í afurðastöðvar um 38% af heildarframleiðslu mjólkur það ár.

Nautaeldisbændur

Árið 2020 hófst skipuleg söfnun rekstrarlegra upplýsinga hjá nautakjötsframleiðendum, með svipaðri aðferðafræði og kúa- og sauðfjárbændum. Alls skiluðu 20 sérhæfð nautaeldisbú gögnum fyrsta árið, flest þeirra þó með annan rekstur með.

Alls má reikna með um 30 búum sem skila gögnum vegna árána 2020 til 2022 þegar uppgjöri lýkur á þessu ári. Sá fjöldi bú mun endurspeglar um 20 til 25% af heildarframleiðslu nautakjöts viðkomandi ár.

Garðyrkjubændur

Árið 2021 hófst síðan sambærilegt rekstrarverkefni fyrir garðyrkjubændur. Alls skiluðu 25 framleiðendur í garðyrkju rekstrarlegum gögnum vegna árána 2019 til 2021. Þessi bú voru mjög breytileg að samsetningu en af þeim voru 15 nær eingöngu í útmatjurtarækt, flest með kartöflur en afgangurinn í ylrækt.

Hér, (í töflum 1 og 2) má sjá dæmi um úrvinnslu á einstökum þáttum fyrir 80 bú á úrtak annars vegar sauðfjárbúa og hins vegar kúabúa, sömu bú öll árin. Allar tölur á verðlagi hvers árs.

Hver bóndi í þessum rekstrarverkefnum fær niðurstöður fyrir sitt bú með samanburði við meðaltal hópsins á hverjum tíma og jafnframt er bent á, í samantekt, hvar styrkleikar eru í rekstri viðkomandi bú og hvar megi gera betur.

Mikilvægi rekstrarverkefnanna

Ljóst er að með því að beita ofangreindri aðferðafræði varðandi vinnslu rekstrarlegra upplýsinga frá einstökum búum eftir búgreinum – og samhliða að nýta tiltækar upplýsingar úr gagnagrunnum skýrsluhaldsins – fá þátttakendur í verkefnum niðurstöður sem nýtast þeim í bústjórn á eigin bú og gefa jafnframt vísbendingar hvar styrkleikar liggja í rekstri og hvar megi gera betur. Ekki síst með því að hafa samanburð við síðustu ár í eigin rekstri og jafnframt að bera sig saman við stærri hóp í sömu búgrein.

Með aukinni þátttöku bænda í rekstrarverkefnum eftir búgrein, fá búgreinarnar í hendur ákveðin gögn til nota í hagsmunabaráttu og til afkomuvöktunar.

Að lokum

- Markmið sameiginlegra rekstrarverkefna eftir búgreinum er að bændur fái heildstæða greiningu á sínum rekstri, ásamt því að það verði til rekstrargrunnar til afkomuvöktunar fyrir einstakar búgreinar.
- Verkefni eru jafnframt lykill að aukinni fagmennsku, bæði meðal bænda og stöðkerfis – skapa grunn til að bera sig saman við aðra bændur í sömu grein.

Höfundur er ráðunautur hjá RML.

Breytilegur kostnaður	2019	2020	2021	2022	% br.	
	Meðaltal	Meðaltal	Meðaltal	Meðaltal	4 ár	
Aðkeypt fóður, kr/ltr.	80	25,8	26,6	29,8	33,4	30%
Áburður, kr/ltr.	80	8,2	9,2	10,3	18,2	122%
Sáðvörur, kr/ltr.	72	0,9	1,3	1,2	1,3	55%
Rekstur búvéla, kr/ltr.	80	11,3	10,9	12,4	15,4	36%
Rekstrarvörur, kr/ltr.	80	6,1	7,0	7,6	8,8	44%
Flutningar, kr/ltr.	80	6,0	6,0	6,1	6,1	2%
Dýralækniskostnaður, kr/ltr.	79	2,1	2,5	2,5	2,3	9%
Verktaka við jarðvinnslu/fóðurverku, kr/ltr.	55	2,3	2,2	2,5	2,6	13%
Önnur aðkeypt þjónusta, kr/ltr.	80	4,6	5,0	5,0	5,9	29%
Breytilegur kostnaður alls, kr/ltr.	80	67,3	70,8	77,3	94,2	40%
Breytilegur kostnaður v/fóðuröflunar kr/ltr.	80	23,9	25,3	28,1	39,7	66%

Tafla 1. Þróun breytilegs kostnaðar hjá kúabúum, 80 bú á úrtak (sömu bú öll árin).

Breytilegur kostnaður kr/kg	2019	2020	2021	2022	% br.	
	Meðaltal	Meðaltal	Meðaltal	Meðaltal	4 ár	
Aðkeypt fóður kr/kg	28	146	35	38	33	17,3%
Áburður og sáðvörur kr/kg	146	137	163	182	299	104,9%
Rekstur búvéla kr/kg	137	92	128	139	171	25,1%
Rekstrarvörur kr/kg	92	107	100	124	132	43,9%
Ýmis aðkeypt þjónusta kr/kg	107	128	128	133	146	36,9%
Breytilegur kostnaður kr/kg	510	554	616	782	980	53,4%
Framlegð kr/kg	606	666	718	980	980	61,7%
Framlegðarstig tekna af sauðfjárrækt (%)	54,3%	54,6%	53,8%	55,6%	54,4%	2,4%

Tafla 2. Þróun breytilegs kostnaðar og framlegðar 80 sauðfjárbúa 2019-2022 (sömu bú öll árin)

Jarðrækt – þjónusta og ráðgjöf

Ráðunautar RML leitast við að veita góða þjónustu og ráðgjöf hvort sem um ræðir skráningu gagna á Jörð, önnur störf sem fara fram við skrifborð, eða þau sem fela í sér vatnspéttan skófatnað og óhreina fingur.

Þórey Gylfadóttir.

S töðugt er leitað leiða við að bæta viðmót í skýrsluhaldskerfinu Jörð til þess að sem einfaldast sé fyrir notendur að skrá gögn sem nákvæmast inn í kerfið og vinna með þau. Nýlega var ný og skalanleg útgáfa af Jörð tekin í gagnið þannig að notkun í snjallsímum og spjaldtölvum væri auðveldari. Það er von okkar að notendur séu ánægðir með það framtak enda var nokkuð búið að kalla eftir slíkum breytingum. Þeir sem ætla að sækja um greiðslur til ríkisins á grunnri lögbundins skýrsluhalds þurfa að gera grein fyrir ræktun, uppskeru og notkun áburðar. Jörð býður upp á breiða notkun varðandi allt sem snýr að jarðrækt og hvetjum við bændur til að nýta sér það og skrá sem mest til þess að ræktunarsagan sé sem best skráð. Ræktunarsaga er mjög mikilvægur þáttur í t.d. áburðaráætlanagerð sem er mikilvægur þáttur í bættari nýtingu áburðarefna og góðri bústjórn.

Ráðunautar RML taka hey- og jarðvegssýni og túlka niðurstöður efnagreininga sem nýtast til áætlanagerðar þar sem markmiðið er að fá sem mesta og besta uppskeru sem hluta af sinni fóðurframleiðslu.

Aukin eftirspurn hefur verið eftir einstaklingsmiðuðum ráðgjafarpökkum í jarðrækt og þátttakendum í Sprotanum fjölgar ár frá ári. Í Sprotanum er fjölbreyttur hópur bænda sem vilja ráðgjöf við ólík verkefni jarðræktarinnar sem líka breytast á hverju búi milli ára þegar verið er í Sprotanum ár eftir ár.

Ráðunautar RML vinna í teymisvinnu við að finna bestu lausnina hverju sinni með það að leiðarljósi að mæta þörfum hvers og eins, hvort sem viðfangsefnið snýr að skráningu, sýnatökum, túnkortum, ræktun eða áburðaráætlunum. Vegna vinsælda Sprotans var ákveðið í vor að bjóða upp á ráðgjafarpakkann Sprota+ þar sem til viðbótar við jarðræktina er komin fóðuráætlun. Það er von okkar að það skili enn betri árangri að vinna að þessum náskyldu þáttum með bændum í teymisvinnu sérfræðinga RML.

Þar sem þekkingu skortir leitar RML til erlendra ráðunauta eins og gert hefur verið í garðyrkju og ylrækt og hefur það gefist mjög vel. Síðustu misserin hafa jarðræktaráðunautar RML einnig sótt sér þekkingu út fyrir landsteinana varðandi svokallaða bændahóparáðgjöf. Þetta ráðgjafarform hefur gefist einkar vel víða erlendis og þar sem vel er haldið utan

um innleiðingu og þróun þessarar ráðgjafar hefur hún skilað bændum mun betri árangri en sú ráðgjöf sem við þekkjum betur, sem fer fram milli ráðunauta og bónda. Í hverjum bændahópi eru um 10 bú og tveir ráðunautar sem hittast fimm sinnum á ári þar sem farið er í fyrirfram ákveðin viðfangsefni. Þetta form býður upp á umræður og miðlun reynslu sem er mjög mikilvægt til að ná árangri í því sem stefnt er að.

Það er mikilvægur þáttur í starfsemi RML að hafa aðgengi að ráðgjöf og þjónustu óháð staðsetningu. Hluti af því er að halda fræðslufundi á nokkrum stöðum á landinu til að auðvelda bændum að sækja sér þekkingu um ýmis málefni, nú síðast um áburðarmál. Til viðbótar við dreifða fundi hafa upptökur af efninu verið gerðar aðgengilegar á heimasíðu RML að fundaröðum loknum.

Þrátt fyrir þær breytingar sem framtíðin ber í skauti sér og íslensk jarðrækt stendur frammi fyrir, með nýjum áskorunum og tækifærum, leitast ráðunautar RML ávallt við að veita trausta og óháða ráðgjöf sem byggir á reynslu og þekkingu.

Höfundur er ráðunautur hjá RML.